

Miljödepartementet

Politiska staben

Karin Rappsjö Emanuelli

Tomas Uddin

PM: En sammanhållen svensk havspolitik

Propositionen *En sammanhållen svensk havspolitik* bygger på regeringens synsätt att våra hav är en stor resurs för samhället. För att bibehålla denna resurs krävs en helhetssyn på nyttjandet av havet och ett arbete för att upprätthålla eller återställa livskraftiga ekosystem. Det är utgångspunkten när regeringen nu presenterar en samlad svensk havspolitik.

Propositionen *En sammanhållen svensk havspolitik* beslutades på regeringens sammanträde 5 mars 2009 och läggs senare i sin helhet till riksdagen, senast 17 mars. Detta PM anger delar av propositionen.

Inriktning för Svensk havspolitik

- Havets och kustområdenas resurser ska nyttjas hållbart så att ekosystemen bevaras och restaureras samtidigt som havsanknutna näringar kan utvecklas, växa och bidra till att stärka Sveriges konkurrenskraft.
- Havspolitikerna ska vara integrerad och sektorsövergripande och utgå från en helhetssyn på nyttjandet och bevarandet av resurserna.
- Genom EU-samarbetet ska det regionala samarbetet i havsfrågor stärkas.
- Havspolitikerna ska involvera och skapa delaktighet med berörda intressenter.

Rivstart för havsmiljön

Regeringen har rivstartat satsningen för bättre havsmiljö. I vårpropositionen 2007 inrättades ett särskilt Havsmiljöanslag. I budgeten som lades fram under hösten 2008 sköts ytterligare pengar till. En havsmiljard har avsatts under mandatperioden.

Regeringen har bl.a:

- Initierat projekt för snabba resultat som t.ex. syresättning av havsbottnar, utfiskning av skarpsill.
- Satt igång satsningar mot övergödning, ex etablering av våtmarker
- Etablerat ett Havsmiljöinstitut
- Varit drivande för Helcoms aktionsplan för Östersjön med, tak för fosfor och kväveutsläppen utifrån vad Östersjön tål, fördelning mellan länderna för utsläppsminskningar utifrån taket.

I havspropositionen konkretiseras dessa satsningar.

Åtgärder och styrmedel för en god havsmiljö

Statligt bidrag till lokala vattenvårdssatsningar som förbättrar havsmiljön

Regeringen havsmiljöpolitik har från första början präglats av inriktningen på konkreta åtgärder för förbättringar av havsmiljön. Med den särskilda satsning på lokala vattenvårdssatsningar, ”LOVA”, som regeringen nu gör, förstärks denna inriktning. Övergödningen av våra havsvatten är ett dominerande problem, avsikten är därför att merparten av stödet ska användas till åtgärder som bidrar till minskade mängder av fosfor- eller kväveföreningar i Östersjön eller Västerhavet. Regeringen anser att det är viktigt att ta vara på och stimulera kreativa och kostnadseffektiva initiativ på lokal nivå. Bidraget får därför ges till kommuner och ideella organisationer om högst 50 procent av kostnaden. Det statliga bidraget är ca 120 mkr per år.

Avgiftssystem för utsläpp fosfor- och kväveföreningar till havet

För att klara de belastningsminskningar av fosfor- och kväveföreningar som kommer att krävas genom Helcoms aktionsplan, krävs styrmedel som behandlar samtliga källor av fosfor- och kväveföreningar och styr mot de åtgärder som är mest kostnadseffektiva. Ett avgiftssystem för fosfor och kväveföreningar testas i ett utvalt avrinningsområde genom ett pilotprojekt.

Begränsningar av stallgödsel

Regeringen kommer införa ytterligare begränsningar för spridning av stallgödsel, med en ny begränsning om 170 kg kväve per hektar och utökade spridningsrestriktioner för under hösten och vintern. Krav på skyddsavstånd vid spridning nära vattendrag och på starkt sluttande mark invid vattendrag kommer också att införas.

Landsbygdsprogrammet

Landbygdsprogrammet skall ge bättre förutsättningar för att nå svenskt åtagande i Helcoms aktionsplan. Regeringen bedömer att de möjligheter som nu finns tillsammans med de förstärkningar som nu blir aktuella genom ökad modulering är tillräckliga för att jordbrukssektorn

kraftfullt ska kunna medverka till att de berörda miljömålen och de svenska åtagandena inom Helcoms aktionsplan skall nås. Inom landsbygdsprogrammet bör åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten ha hög prioritet. Regeringen avser att noggrant följa utvecklingen och ha beredskap för att göra eventuella omprioriteringar om så kommer att krävas.

Utveckling av musselodlingar

Ökad användning av musselodlingar som åtgärd för att minska närsalthalterna längs kusten. Metoder utvecklas i såväl kommersiellt som miljömässigt avseende, både för väst-, syd- och ostkusten.

Förbud mot fosfater i tvätt- och rengöringsmedel

Användningen av fosfater i tvätt- och rengöringsmedel bör minska och slutligen helt ersättas av miljövänligare alternativ. Ett fosfatförbud införs för maskindiskmedel för enskilt bruk. Utsläppen av fosfor kan då reduceras med 20 ton per år. Sverige ska också att inom EU och Helcom agera för att samtliga EU-länder och Ryssland inför restriktioner för fosfatinnehåll i tvätt- och rengöringsmedel.

Utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar

Ett förbud mot utsläpp av toalettavfall från fritidsfartyg införs. Ett statligt ekonomiskt stöd för utbyggnaden av mottagningsanläggningar för avfall från båttoaletter införs.

Utsläpp av toalettavfall från handelsfartyg

Totalförbud mot utsläpp av toalettavfall från kryssningsfartyg och passagerarfärjor bör gälla i Östersjöområdet. Konsekvenserna av att inkludera lastfartyg i ett sådant förbud bör utredas.

Minska användningen av farliga ämnen i båtbottnfärger

Det behövs fortsatta insatser för att minska behovet av och förbjuda farliga ämnen i båtbottnfärger. Ekonomiskt stöd ges för att etablera båtbottentvättar som kan ersätta de farliga båtbottnfärgerna. Inför kommande revidering av biociddirektivet arbetar Sverige för strängare kriterier för godkännande av biocider inom EU.

Inventering av ägarlösa vrak

Ägarlösa vrak kan utgöra ett miljöproblem genom läckage av t.ex. oljor och metaller. Sjöfartsverket ges i uppdrag att genomföra en första inventering i syfte att klargöra omfattning och miljörisker med ägarlösa vrak. Det finns behov av att tydliggöra vilken myndighet som ska ansvara för den fortsatta hanteringen. Regeringen avser att återkomma i frågan när den första inventeringen är avslutad.

Minskade utsläpp av farliga ämnen

Källor till farliga ämnen i havsmiljön och spridningen av dessa ämnen identifieras och åtgärder vidtas för att minska deras belastning på havsmiljön. Åtgärder bör vidtas för att minska utsläppen av bland annat kadmium, kvicksilver och nonylfenol.

Läkemedelsrester i vattenmiljön

Åtgärder vidtas för att reducera spridningen av läkemedelsrester och andra farliga ämnen via avloppsreningsverken. EU:s läkemedelslagstiftning kompletteras med krav på testning av verksamma ämnens miljöfarlighet så att miljöpåverkan från läkemedel minskar. Mer kunskap behövs om de läkemedelsrester som avskiljs till avloppsslammet, var ytterligare reningssteg behövs och vilka möjligheter som finns att minska mängderna vatten till reningsverken.

Restaurering av havsmiljön

En nationell strategi och regionala åtgärdsprogram upprättas för restaurering av värdefulla och övergödda livsmiljöer. Klassificering av hotade marina arter och habitat förbättras och åtgärdsprogram genomförs. Långsiktiga förvaltningsplaner för sälar, skarv och utter utarbetas. Åtgärdsplaner utarbetas för ett antal fiskarter med hotade bestånd.

En handlingsplan för det internationella samarbetet utvecklas

Sverige ska vara pådrivande och strategiskt för att stärka det internationella samarbetet om havsresursfrågor och samarbetet mellan relevanta sektorsområden för att förbättra havsmiljön. Detta arbetssätt vidareutvecklas genom att en särskild svensk handlingsplan för det samlade internationella samarbetet, med särskilt fokus på Östersjön och Västerhavet, utformas. En utvärdering bör göras av hur arbetet och förhandlingsprocesserna fortlöper nationellt, regionalt och internationellt.

Östersjön som ett pilotprojekt

EU:s marina direktiv är grunden för den svenska handlingsplanen för internationellt samarbete om havsmiljön. Sverige är pådrivande för att Östersjön ska utses till ett pilotprojekt enligt artikel 5 (3) i EU:s marina direktiv samt verka för att Helcom får ansvaret för att samordna bildandet av pilotprojektet. Sverige verkar även för att förslaget till pilotprojektet genomförs inom ramen för EU:s kommande Strategi för Östersjöregionen. Framtagandet av en EU-strategi för Östersjöregionen är en möjlighet att långsiktigt öka EU:s engagemang i Östersjöregionen. Sverige är drivande för att strategin leder till ett brett och samordnat agerande av regionala aktörer, inklusive kommissionen, för bl.a. en förbättrad havsmiljö och stärkt ekonomisk tillväxt i regionen.

Regionala samarbetet skall stärkas

Sverige arbetar långsiktigt för att stärka Helcom som mellanstatlig aktör för havsmiljöarbetet i Östersjöområdet. Årliga miljöministermöten i Helcom bör hållas. Arbetet med Helcoms aktionsplan för Östersjön (BSAP) samordnas med motsvarande processer på EU-nivå. Aktionsplanen bör dessutom integreras i arbetet med EU:s marina direktiv och utgöra en bas för att utpeka Östersjön som ett pilotprojekt. Sverige verkar för att aktionsplanen utgör en prioriterad åtgärd inom EU:s kommande strategi för Östersjöregionen. Ett nära samarbete med Ryssland om Helcoms aktionsplan är av stor vikt under de närmaste åren. Sverige deltar aktivt i Ospar:s arbete samt ser en viktig roll för Ospar i genomförandet av EU:s marina direktiv. Sverige avser även verka för att samarbetet mellan Helcom och Ospar fördjupas. Sverige är drivande för att stärka det nordiska samarbetet för planering och förvaltning av haven.

Ökad finansiering till mellanstatlig finansieringsfond

Sverige stödjer ekonomiskt inrättandet av en mellanstatlig finansieringsfond med syftet att bidra med finansiering av projekt och åtgärder för att förbättra Östersjöns miljö. Sverige bidrar med medel till Nordliga Dimensionens Miljöpartnerskap som syftar till att genomföra större investeringsprojekt i främst Ryssland för att förbättra Östersjöns miljö.

Andra områden som regeringen avser att stärka är bl.a. utbytet av erfarenheter och förbättrat samarbete av jordbruksrådgivning mellan Östersjöländerna.

Myndighet med samlat ansvar för havs- och vattenmiljöfrågor

En central förvaltningsmyndighet bör tilldelas ansvaret för de samlade havs- och vattenmiljöfrågor. En organisationsutredning tillsätts för att komplettera beslutsunderlaget för den slutliga utformningen av en sådan myndighet med hänsyn till övriga utredningar på området. Utredningens utgångspunkt ska vara att ett sammanhållet vattenarbete och en samlad förvaltning av hela den marina miljön och dess nyttjande ska ske enligt ekosystemansatsen. Lagstiftning som reglerar myndighetens uppgifter och föreskriftsrätt utarbetas. En utgångspunkt för regeringen är att ej öka antalet myndigheter.

Ökad delaktighet av berörda aktörer och intressenter

Ett brett engagemang från berörda inom olika sektorer ökar förutsättningarna för de marina näringarna att utvecklas samtidigt som ekosystemen bevaras och restaureras. Berörda intressenter involveras och görs i högre utsträckning delaktiga i arbetet med havspolitik. Initiativ tas till en utökad dialog mellan statsmakter och olika bransch- och intresseorganisationer.

Planering av de svenska havsområdena

Kommunerna bör fortsatt ansvara för planeringen av de kustnära havsområdena. Kommunernas planering av dessa områden utvecklas och samverkan mellan land- och havsplanering förstärks. Planering i territorialhavet bör utredas. Planeringsprocesser som utvecklas för territorialvattnet och för den ekonomiska zonen samordnas. En statlig myndighet bör ges ansvaret för planeringen i den ekonomiska zonen och en lagstiftning för denna planering bör tas fram. Lagstiftningsarbetet samordnas med utredningen om planeringen i territorialhavet.

Det är angeläget att ländernas samarbete om havsplanering utökas och att en samverkan åstadkoms vid planeringsinsatser för gemensamma havsområden. Sverige bör ta fortsatta initiativ till sådant samarbete och vara aktivt med att utveckla EU-samarbetet när det gäller havsplanering.

Kunskap och övervakning till stöd för förvaltningen

Kunskapen om havsmiljön är sämre än för andra ekosystem. Det finns fortfarande stora brister i kunskapen t.ex. om ekosystemens struktur och hur de fungerar, om hur processer på land påverkar havsmiljön samt hur fisket påverkar av ekosystemen och vattenkvaliteten. Forskningen är av stor betydelse både för att få bättre kunskaper om havsmiljön och för att kunna välja rätt åtgärder att förbättra havsmiljön. Den externa finansieringen av havsmiljöforskningen är idag ca 135 mkr. Regeringen föreslog i den forskningspolitiska proposition Ett lyft för forskning och innovation (prop. 2008/09:50) att forskningen stärks bl.a. genom en strategisk satsning på havsmiljöforskning med 40 mkr per år.

Havsmiljöinstitutet- tydligare samordnande roll för forskning

Våren 2008 beslutade regeringen om ett nytt havsmiljöinstitut genom ett samarbete mellan universiteten i Umeå, Stockholm och Göteborg samt högskolan i Kalmar. Havsmiljöinstitutets får genom Havspropositionen en ännu tydligare roll som samordnande för forskning och miljöövervakning. En viktig uppgift är också att sammanställa vetenskapligt underlag, göra synteser och analyser samt sprida information om havsmiljön till stöd för regeringens, myndigheters och andra intressenters arbete med att förbättra havsmiljön.

Övervakning av miljön

Regeringen anser att de fartyg som används för marin forskning, miljöövervakning och kartläggning bör samlas inom en organisation. I Havspropositionen pekas därför Sjöfartsverket ut som den ansvariga myndigheten för de fartyg som används av Fiskeriverket, Naturvårdsverket, SMHI, universitet och högskolor. Sjöfartsverket kommer därför att få i uppdrag att tillsammans med de berörda myndigheterna utreda hur denna förändring ska kunna genomföras och finansieras.

Tillgång till information

Arbetet inom den internationella hydrografiska organisationen (IHO) har stor betydelse för standardiseringen av arbetet med att ta fram och utveckla djupdata. Berörda myndigheter i Sverige ges i uppdrag att se över hur den struktur som finns inom IHO kan nyttjas för att förbättra standarden på olika havsdata. En digital djupdatabas bör inrättas och modeller för Östersjön utarbetas. Det redan tidigare inledda arbetet med att förenkla tillståndsprocessen för sjömätning och att se över kriterierna för bedömning av djupinformationens militära värde fortsätter och ska fullföljas. En betydande del högupplöst djupinformation bör dessutom kunna släppas fri.

SMHI bör vara nationellt ansvarig för samordning av hur data av relevans för havsmiljöarbetet och för den fysiska planeringen av havet lagras och tillgängliggörs. I ansvaret bör ingå att samordna utvecklingen av gemensamma standarder, kvalitetsmärkning och annat stöd för att tillgängliggöra information via Internet samt att utfärda riktlinjer inom dessa områden.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) bör ges i uppdrag att öveföra äldre marin mätdata som erhållits från prospekteringsverksamhet till modern lagringsmedia/ strukturer.

Utvecklad Sjöövervakning

Sjöövervakning av havsområden är central för att stater ska kunna upprätthålla ett säkert och långsiktigt hållbart utnyttjande av havet samt för att möta flera av de utmaningar som finns rörande sjösäkerhet, illegala utsläpp, polisiär verksamhet till sjöss, fiskerikontroll och för att säkra Europas maritima gränser. Systemen för sjöövervakning ska fortsatt utvecklas och integreras i syfte att få till stånd en effektivare övervakning. Sjöövervakning bör i ökad utsträckning användas för att underlätta för maritima näringar, t.ex. för att förenkla anmälningsrutiner för sjöfarten och minska de administrativa kostnaderna.

Utvecklingen av en hållbar fiskesektor

Fisket har enorm påverkan på havens ekosystem. Därför gör regeringen omfattande satsningar på att utveckla en hållbar fiskesektor. Havspropositionen innehåller åtgärder som bidrar till en förbättrad havsmiljö genom bl.a. förbättrade förutsättningar för naturliga fiskbestånd, restaurering och utvecklingsarbete. Dessa satsningar får dessutom ytterligare stöd genom EU:s operativa program för fiskenäringen vilket tillför mer medel utöver den nationella satsningen.

Några utgångspunkter för utvecklingen mot en hållbar fiskesektor:

- Utveckla skonsammare fiskeredskap som minimerar bifångster och utkast av död fisk. Fiskeriverket blir ansvariga för utveckling av skonsamma fångstmetoder.
- Nationella planen för återhämtning av beståndet av europeisk ål skall effektiviseras genom en förbättrad övervakning av beståndet, restaureringsåtgärder i vattenmiljön fortsätter och att intressenter utanför fiskesektorn, t.ex. energisektorn, skall ta ett utökat ansvar för ålens beståndssituation.
- Utveckling av en konkurrenskraftig och livskraftig sjöfartsnäring

Stärkt sjöfartsnäring

I Havspropositionen presenteras förslag för att stärka och driva på utvecklingen av svensk sjöfartsnäring, minska miljöpåverkan och för att skapa nya arbetstillfällen, bland förslagen återfinns, bl.a. att:

- underlätta en ökad när sjöfart i och omkring Sverige som bidrar till att minska utsläppen totalt från transportsektorn och främjar överföring av godstransporter från land till sjö
- främja fler sjömotorvägsprojekt genom arbete med såväl korridorspecifika infrastrukturprojekt som isbrytning i syfte att utveckla förutsättningarna för när sjöfarten
- undersöka möjligheterna att skattebefria el som levereras i hamnar till fartyg
- öka samordningen mellan Vägverket, Banverket och Sjöfartsverket kring den statligt finansierade infrastrukturen till svenska hamnar, för att dessa både på land- och sjösidan ska utnyttjas mer rationellt och effektivt
- En ny lotslag utarbetas för att förbättra lotsningen och därmed öka sjösäkerheten
- Stat och näring bör öka sitt samarbete för att bevara och stärka den positiva utvecklingen genom regelförenkling, minskade administrativa kostnader, stöd till nyföretagare i form av utbildning och satsningar på rekrytering till näringen.

Hållbar utveckling av kust- och skärgårdsbaserade näringar

Det finns ett betydande intresse hos inte minst de små och medelstora företagen att öka sin synlighet och stärka sin internationella konkurrenskraft genom ökad samverkan i gemensamma nätverk och kluster. Det gäller inte minst på miljöområdet med särskild inriktning mot havsmiljön där liknande intressen även finns bland berörda aktörer i andra Östersjöstater. I havspropositionen satsar vi 12 miljoner kronor på att stimulera bildandet småföretagsnätverk och kluster i hela Östersjöregionen.